

ПЛАНУВАННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ НАСТУПАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ У БЕРЕЗНІ 1944 РОКУ

У статті розглянуті питання планування та окремих заходів підготовки Львівської наступальної операції 1-го Українського фронту, яка мала розпочатися 8–10 квітня 1944 р.

Ключові слова: 1-й Український фронт, наступальна операція, Львів.

Постановка проблеми та її актуальність. Всебічне об'єктивне та незаангажоване вивчення воєнно-історичних подій в Україні періоду Другої світової війни важливе з погляду встановлення історичної правди і поглиблення знань про героїчне минуле нашої Батьківщини. Чим далі в аннали історії відходять героїчні й трагічні події Великої Вітчизняної війни, тим більше відкривається широкому загалу громадськості таємних сторінок Львівсько-Сандомирської операції, в результаті якої було звільнено місто Львів, і якій присвячена значна наукова спадщина.

У вітчизняній воєнно-історичній літературі здійснюється аналіз воєнних операцій на теренах України. В останні роки з'явилися ґрунтовні роботи з дослідження як вдалих, так і невдалих операцій Червоної Армії [1]. Проте ще не стали предметом наукових досліджень ті операції, які були заплановані, здійснювалась їх підготовка та в силу певних обставин вони не відбулись. До категорії непроведених операцій відноситься і квітнева 1944 р. Львівська наступальна операція 1-го Українського фронту. Публікацій, присвячених цьому питанню, автору відшукати не вдалось. Нагода ознайомитись з планом операції відкрилась під час роботи з фондами оперативного управління 1-го Українського фронту в Центральному архіві міністерства оборони Російської Федерації.

Отже, *метою* запропонованої історичної розвідки є висвітлення маловідомих сторінок з історії воєнного мистецтва, пов'язаних із плануванням та підготовкою навесні 1944 р. Львівської фронтової наступальної операції.

Грицюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, начальник кафедри, Національний університет оборони України, м. Київ.

© Грицюк В.М., 2011

Ці події були тісно пов'язані й відбувалися у ході Проскурівсько-Чернівецької операції. У розпал підготовки до операції 29 лютого 1944 р. був поранений командувач 1-м Українським фронтом генерал армії М. Ватутін. Командування фронтом з 1 березня прийняв Маршал Радянського Союзу Г. Жуков [2].

Проскурівсько-Чернівецька наступальна операція в історичній літературі розглядається як єдиний процес та поділяється на декілька етапів.

З 4 березня війська ударного угруповання 1-го Українського фронту перейшли в наступ у південно-західному напрямі на Тернопіль (Тарнополь) і Хмельницький (Проскурів) та оволоділи Волочиськом. Важлива залізнична магістраль у тилу противника Львів – Одеса була перерізана. Війська правого крила фронту виходом на рубіж Тарнопіль, Проскурів створили загрозу оточення майже всієї групи армій “Південь”. Противник для запобігання навислій загрози розгорнув на рубежі Тарнопіль, Проскурів до дев'яти танкових і шести піхотних дивізій. Контрударами йому вдалося затримати наступ ударного угруповання фронту: з 10 березня центральні армії 1-го Українського фронту перейшли до оборони. Війська ж лівого крила фронту продовжували повільно просуватися вперед.

На другому етапі відбувалися бойові дії військ з відбиття контрударів противника на рубежі Тернопіль, Волочиськ, Проскурів і заходи щодо подальшого розвитку наступу (11–21 березня 1944 р.).

Змістом третього етапу стало відновлення наступу, прорив ударного угруповання фронту на стратегічну глибину, оточення угруповань противника та заходи щодо їх знищення (21 березня – 31 квітня 1944 р.) [3].

Зважаючи на успішний розвиток Проскурівсько-Чернівецької наступальної операції, відповідно до вказівок Ставки Верховного Головнокомандування, штаб 1-го Українського фронту з 21 березня розпочав планування подальших дій. Основною метою майбутньої фронтової наступальної операції мав стати розгром львівського угруповання німецьких військ та вихід радянських з'єднань на державний кордон. Найближчим завданням головних сил фронту визначався вихід на лінію Володимир-Волинський, Сокаль, Львів, Дрогобич і оволодіння цими містами. В подальшому армії

фронту мали продовжити наступ з метою оволодіння районом Перемишля і виходу на рубіж Коритник, Томашів, Ярослав, Перемишль, Хирів, далі до держкордону [4].

До головного удару залучались 18-та, 60-та, 1-ша гвардійська армії (загалом 32 стрілецькі дивізії), 3-тя гвардійська, 1-ша і 4-та танкові армії, 25-й і 4-й гвардійський танкові корпуси (всього до 600 одиниць бронетехніки). Це угруповання посилювалось усією артилерією фронту та підтримувалось фронтовою авіацією.

Завдання армій визначались наступні [5]:

13-та армія з вихідного положення Кرواتка, Берестечко мала розвинути наступ і оволодіти рубежем Володимир-Волинський, Сокаль, а далі вийти на лінію Коритник, Вербківці;

18-та армія мала зайняти вихідне положення – Берестечко, Броди, Підкамінь. Перед армією стояло найближче завдання – оволодіти рубежем Кристинопіль (Червоноград), Великі Мости, Жовква і частиною сил ударом із Жовкви сприяти 60-й армії та 3-й гвардійській танковій армії в оволодінні містом Львів. Далі наступ мав розвиватись у напрямі Рава-Руської з виходом на рубіж Лащув, Томашув, Цешанув.

60-та армія у взаємодії з 3-ю гвардійською танковою армією повинна була оволодіти містом Львів та вийти на рубіж Жовква, Великий Любень. Напрямок подальшого наступу – Ярослав, Перемишль. Для виконання цього завдання до складу 60-ї армії вводилось 12 стрілецьких дивізій 1 тк, 1 тп, артилерійська і зенітна дивізії, дві артилерійські бригади, 18 окремих артилерійських полків.

Південніше Львова наступ мала здійснити 1-ша гвардійська армія у складі 12 стрілецьких дивізій, танкової бригади, двох танкових і двох самохідних артилерійських полків, артилерійської і зенітної дивізії, 14 окремих артилерійських полків. Вона взаємодіяла з 1-ю та 4-ю танковими арміями. Гвардійці мали оволодіти містами Стрий та Дрогобич та в подальшому продовжити наступ на Перемишль та Хирів.

4-та танкова армія з району Бережани, Більшівці мала наступати на Львів, обходячи його з півдня, та взяти участь у визволенні міста.

1-ша танкова армія з району Станіслава здійснювала наступ у напрямку Калуш, Стрий, Дрогобич, а згодом на Самбір, Перемишль, звільнивши ці міста.

38-ма армія повинна була діяти на допоміжному напрямі із завданням виходу на держкордон, де окремими загонами мала перекрити гірські проходи в Карпатах і одночасно забезпечити ліве крило фронту від ударів з південного заходу.

Початок Львівської наступальної операції орієнтовно призначався на 8–10 квітня 1944 р. До початку операції війська фронту мали ліквідувати проскурівсько-кам'янець-подільське угруповання противника, звільнити м. Чернівці та вийти на лінію Броди, Золочів, Бережани, Більшівці, Станіслав. Управління 18-ї армії у період 25–27 березня планувалось вивести з бою та зосередити у районі Кременця.

Командування фронту клопотало про виділення для доукомплектування танкових військ 300 танків і 100 САУ до початку операції.

Загалом планування Львівської наступальної операції штабом 1-го Українського фронту було завершено до 24 березня. Наступного дня план надійшов у Москву в Ставку Верховного Головнокомандування. Документи плану були розглянуті та затверджені 27 березня 1944 р. [5]. Ще до затвердження плану операції розпочалися заходи щодо її підготовки. Для створення ударних угруповань з 21 березня відбувається планомірне виведення з бою з'єднань 1-ї гвардійської, 18-ї та 38-ї армій. Виведені з бою стрілецькі дивізії спрямовувались на захід у райони бойового призначення. Коли у підпорядкуванні 18-ї армії залишилось дві дивізії, надійшло розпорядження про їх передачу до інших об'єднань та переміщення управління армії з комплектом частин армійського підпорядкування у район Кременця.

Однак заплановані заходи так і не були реалізовані. Причиною цього став подальший перебіг подій на завершальному етапі Проскурівсько-Чернівецької операції.

На 28 березня 1-ша танкова армія противника була охоплена військами 3-ї гвардійської і 4-ї танкової, 1-ї гвардійської і 38-ї загальновійськових армій в районі Чемерівці, Дунаєвці, Студеніца, Кам'янець-Подільський. Протяжність лінії фронту довкола затиснутого у цьому районі угруповання противника складала близько 150 км [6, 21]. Проте кільце радянських військ довкола угруповання противника було не суцільне, а на найбільш відповідальних ділянках, крім того зовсім слабке. Таким чином, хоча військам і вдалося відсікти великі сили противника і затиснути

їх у порівняно невеликому районі на північ від Кам'яця-Подільського, умов для їх знищення створено не було. Внутрішній і зовнішній фронти виявилися вразливими, причому в найбільш важливих місцях [7].

У цих умовах найважливішим завданням, яке намагалося вирішити командування фронту, було перехоплення шляху відходу противника, затримання і знищення його ударами з усіх боків. Але при вирішенні цього завдання була допущена низка прорахунків. Після 24 березня, коли радянські 1-ша і 4-та танкові армії перерізали шляхи відходу противнику на захід, командування фронту вважало, що 1-ша танкова армія противника пробиватиметься на південь, через Дністер, до Румунії і свої головні зусилля спрямувало на те, щоб відрізати його від переправ на Дністрі й захопити їх. Запеклі атаки противника у західному напрямку, які ледь стримувала 4-та танкова армія, розглядалися лише як прагнення противника "просочитися" до переправ через Дністер. Оцінка обстановки, зроблена командуючим фронтом Г. Жуковим, мала щонайменше дві істотні неточності. По-перше, всупереч думці командування фронтом, угруповання противника було оточене не повністю, про що свідчив розрив між 1-ю гвардійською загальновійськовою і 4-ю танковою арміями [8]. По-друге, противник прагнув пробитися не на південь, а на захід, а рішучих заходів з посилення західної частини кільця оточення своєчасно вжито не було. З 4 по 11 квітня в районах Підгайці, Підлісове, Бучач розгорнулися запеклі бої і противнику вдалося вивести з оточення 1-шу танкову армію [9].

Помилкою, допущеною командуванням фронту, було визначення напрямку наступу 1-ї танкової армії, найбільш потужній за своїм складом (на 21 березня вона мала 245 танків, тоді як 4-та танкова армія – 100) на Чернівці і до Карпат, тобто набагато південніше і вбік від основного угруповання противника. Таке спрямування основних зусиль 1-ї танкової армії відповідало задуму на проведення подальшої Львівської операції, однак це не дозволило швидко й рішуче діяти з розчленування і знищення оточеного великого угруповання противника і мало дуже несприятливі наслідки: міцно перехопити шляхи відходу противника на захід не вдалося. Німцям потужним танковим тараном вдалося збити поспіхом організовану оборону радянських стрілецьких з'єднань і просунулися на захід [10].

Внаслідок того, що 1-ша танкова армія противника не була повністю знищена, радянським військам не лише не вдалося розвинути наступ на львівському напрямі, але на деяких ділянках фронту (в районі Підгайці) довелося відійти на 25–30 км на схід від початково зайнятих рубежів [11].

Висновки. Отже, досвід планування Львівської наступальної операції у березні 1944 р. штабом 1-го Українського фронту повчальний та вартий уваги і дослідження з точки зору воєнного мистецтва.

Планування та підготовка операції здійснювались у ході попередньої наступальної операції фронту. Слід відмітити складність поставленої мети: без тривалої перерви за важких погодних умов здійснити третю фронтову наступальну операцію, не дати ворогу оговтатись після отриманої поразки, знищити його оперативно-стратегічні резерви, звільнити головне місто Західної України – Львів та вийти на державний кордон. Правильно було визначено, що головною умовою початку нової операції має бути ліквідація оточеного великого німецького угруповання в районі на північ від Кам'янця-Подільського. Однак запланованому так і не судилося відбутись в силу оперативної обстановки, яка склалась на теренах Поділля на початку квітня 1944 р. Разом з тим основні положення плану Львівської операції були використані в подальшому при плануванні Львівсько-Сандомирської наступальної операції.

1. Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. – К., 2000. – 744 с.; Грицюк В.М. Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України / В.М. Грицюк. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2010. – 150 с.; Лысаковский Ю.Ю. Освобождение Украины. 1943–1944. Историко-статистическое исследование / Ю.Ю. Лысаковский, В.Н. Несетеров, В.А. Удин-Некрасов. – К.: КВІО, 1995. – 232 с.; Операції Советських Вооруженных Сил в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг. Военно-исторический очерк: В 4 т. – М.: Воениздат, 1958–1959. – Т. 3: Операции Советских Вооруженных Сил в период решающих побед (январь – декабрь 1944). – М.: Воениздат, 1958. – 840 с.; Україна в полум'ї війни. 1941–1945. – К.: Україна, 2005. – 560 с.
2. Жуков Г.К. Спогади і роздуми / Г.К. Жуков [Пер. з рос.]. – К.: Політвидав України, 1985. – С. 631.
3. Проскурівсько-Чернівецька операція – видатна подія Другої світової війни: Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: М.П. Вавринчук, О.М. Завальнюк, П.Я. Слободянюк. – Хмельницький: Збруч, 2009. – 385 с.; Разгром немецко-фашистских войск на Правобережной Украине (24 января – 17 апреля

- 1944 года): В 2 кн. / Под ред. П.А. Ротмистрова. – М.: Изд. Высшей военной академии им. К.Е. Ворошилова, 1957. – Кн. 2. – 318 с.
4. Центральный архив Министерства обороны Российской Федерации (ЦАМО РФ), ф. 236, оп. 2712, д. 56, л. 176–178.
 5. Сборник документов Верховного Главнокомандования за период Великой Отечественной войны. Вып. 4 (январь 1944 года – август 1945 года) / Под ред. А.Н. Грылева. – М.: Воениздат, 1968. – С. 55–56.
 6. *Якубовский И.И.* На Проскуровско–Черновицком направлении / И.И. Якубовский // Военно-истор. журнал. – 1958. – № 6. – С. 18–26.
 7. *Дембицкий Н.П.* Бои за Каменец весной 1944 г. / Н.П. Дембицкий. – Каменец-Подольский: Абетка, 1999. – 320 с.
 8. Центральный державний архів вищих органів влади та управління України. (ЦДАВОВУУ), ф. КМФ 8, ролик 136, 6065306-6065329 / Прорыв 1-й бронетанковой армии на юге Украины (30/3–22/4–1944 г.).
 9. *Манштейн Э.* Проигранные победы. Личные записки генерала вермахта Эрих фон Манштейн. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2009. – С. 546–553; *Пауль К.* Восточный фронт: в 2 кн. / К. Пауль. – Кн. 2: Выжженная земля. 1943–1944. – М.: Изографус, 2003. – С. 336–339; Operations of Encircled Forces. German Experiences in Russia. – Department of the Army, Washington, DC 1952.
 10. *Якубовский И.И.* На Проскуровско–Черновицком направлении / И.И. Якубовский // Военно-истор. журнал. – 1958. – № 6. – С. 23.
 11. *Платонов С.* Проскуровско-Черновицкая наступательная операция / С. Платонов, А. Грилев // Военная мысль. – 1958. – № 10. – С. 58–75.

Надійшла до редколегії 24.11.2011 р.

Рецензент: *С.В. Сидоров*, доктор історичних наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

Грицюк В.Н.
ПЛАНИРОВАНИЕ ЛЬВОВСКОЙ НАСТУПАТЕЛЬНОЙ ОПЕРАЦИИ В МАРТЕ 1944 ГОДА

В статье рассматриваются вопросы планирования и отдельных мероприятий по подготовке Львовской наступательной операции 1-го Украинского фронта, которая должна была начаться 8–10 апреля 1944 года.

Ключевые слова: 1-й Украинский фронт, наступательная операция, Львов.

Hrytsiuk V.
PLANNING LIVOVSKOY OFFENSIVE OPERATION IN MARCH 1944

In article are considered questions of the planning and separate actions on preparation Livovskoy offensive operation 1 Ukrainian front, which was to begin the April 8–10 1944.

Key words: 1 Ukrainian front, offensive operation, Lviv.